

Biblioteka
POSEBNA IZDANJA

Urednik:
Aleksandar Šurbatović

BLEJN HARDEN

BEKSTVO IZ LOGORA 14

NEVEROVATNA ODISEJA JEDNOG ČOVEKA OD
SEVERNE KOREJE DO SLOBODE NA ZAPADU

Prevod s engleskog
Ljubica Milutinović

Beograd
2013.
DERETA

Pisac i naslov dela u originalu:

Blaine Harden

ESCAPE FROM CAMP 14

ONE MAN'S REMARKABLE ODYSSEY

FROM NORTH KOREA TO FREEDOM IN THE WEST

© 2012 Blaine Harden

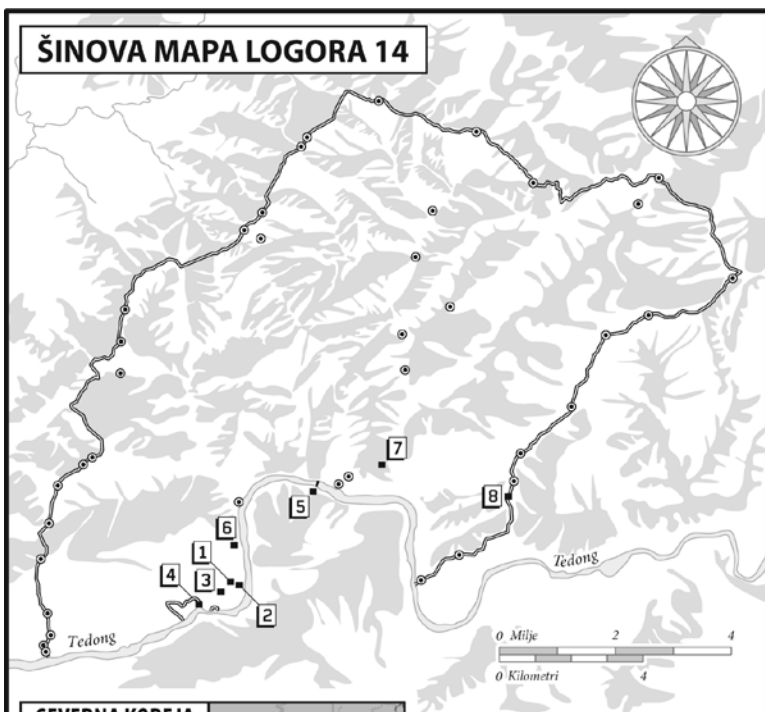
© Ovog izdanja dela *DERETA doo*

Za Severnokorejce koji su ostali u logoru

Ne postoji „pitanje ljudskih prava“ u ovoj zemlji jer svi vode veoma dostojanstven i srećan život.

[Severno] Korejska novinska agencija, 6. mart 2009. godine

ŠINOVA MAPA LOGORA 14

SEVERNA KOREJA

LEGENDA

- Ograda logora
- Stražarska postava
- 1 Dom Šin Dong-hjuaka
- 2 Mesto za egzekucije
- 3 Šinova škola
- 4 Mesto gde su deca čuvara maltretirala Šinov razred
- 5 Brana gde je Šin radio i izvlačio leševe
- 6 Farma svinja gde je Šin radio
- 7 Fabrika tekstila gde je Šin učio o spoljnom svetu
- 8 Mesto na ogradi gde je Šin pobegao

ŠINOVO BEKSTVO IZ LOGORA 14 U KINU

Približno 600 km

PREDGOVOR

POUČAN PRIMER

Pogubljenje je njegovo prvo sećanje. Do žitnog polja u blizini reke Tedong, gde su čuvari okupili nekoliko hiljada zatvorenika, išao je s majkom. Uzbuden zbog gomile, dečak je između nogu odraslih dopuzao do prvog reda i ugledao čuvare kako vezuju čoveka za drveni stub.

Četvorogodišnji Šin In Gun bio je isuviše mali da bi razumeo govor koji je čuo neposredno pre izvršenja kazne. Narednih godina, na desetinama pogubljenja, slušao bi nadzornika kako govori okupljenima da je zatvoreniku koji će biti pogubljen bilo ponuđeno „iskupljenje“ kroz težak rad, ali je on odbio velikodušnost vlade Severne Koreje. Da bi sprečili zatvorenika da psuje državu koja će mu upravo oduzeti život, čuvari su njegova usta napunili šljunkom a onda bi mu stavili kapuljaču na glavu.

Na tom prvom pogubljenju, Šin je gledao tri čuvara kako ciljaju. Svaki je pucao tri puta. Prasak njihovih puški preplašio je dečaka i on bi pao unazad. Ipak, na vreme se uspravio da vidi kako čuvari odvezuju mrtvo telo isprskano krvlju, umotavaju ga u ćebe i ubacuju u kolica.

U Logoru 14, zatvoru za političke neprijatelje Severne Koreje, bilo je zabranjeno okupljanje više od dva zatvorenika, osim zbog pogubljenja. Svi su morali da im prisustvuju.

Radni logor koristio je javna smaknuća – i strah koji se tada javljao – kao poučan primer.

Šinovi čuvari u logoru bili su njegovi učitelji – oni su ga i odgajili. Oni su mu odabrali majku i oca. Oni su ga naučili da zatvorenici koji krše pravila logora zaslužuju smrt. Na padini brda blizu njegove škole bio je postavljen slogan: SVE PO PRAVILIMA I PROPISIMA. Dečak je naučio deset pravila logora, „Deset zapovesti“ kako ih je kasnije zvao, koje i dan-danas zna napamet. Prvo pravilo bilo je: „Svako ko bude uhvaćen u pokušaju bekstva biće odmah streljan.“

Nakon deset godina od prvog pogubljenja, Šin se vratio na to polje. Ponovo, čuvari su okupili veliku gomilu. Ponovo bio je tu i drveni stub poboden u zemlju. Takođe, napravljena su i improvizovana vešala.

Ovog puta, Šin je došao na zadnjem sedištu automobila koji je vozio čuvar. Imao je lisice na rukama i povez preko očiju napravljen od krpe. Njegov otac, takođe u liscima i sa povezom preko očiju, sedeo je pored njega u kolima.

Posle osam meseci bili su pušteni iz podzemnog zatvora u Logoru 14. Kao uslov za oslobađanje potpisali su dokumenta koja ih obavezuju da nikada ne govore o onome što im se dešavalo pod zemljom.

U tom zatvoru ‘unutar zatvora’, čuvari su pokušali da mučenjem iznude Šinovo i očevo priznanje. Zanimalo ih je neuspelo bekstvo njegove majke i brata. Čuvari su skinuli Šina, vezali mu kanapom zglobove na rukama i nogama i obesili ga o kuku na plafonu. Spuštali su ga iznad vatre. Onesvestio se kada je meso počelo da mu gori.

Ali ništa nije priznao. Nije imao šta da prizna. S majkom i bratom nije kovao zaveru o bekstvu. Verovao je u ono čemu

su ga čuvari od rođenja u logoru učili: Nikada neće moći da pobegne i mora da potkaže svakog ko o tome govori. Čak ni u snovima Šin nije razmišljao o životu napolju.

Čuvari ga nikada nisu naučili onome što svaki severnokorejski školarac nauči: Amerikanci su „kopilad“ koja namerava da napadne i ponizi domovinu. Južna Koreja je „kučka“ američkih gospodara. Severna Koreja je divna zemlja kojoj ceo svet zavidi na hrabrim i izvanrednim vođama. U stvari, on ništa nije znao o Južnoj Koreji, Kini i Sjedinjenim Državama.

Za razliku od svojih zemljaka, nije odrastao sa sveprisutnom slikom Dragog Vođe, kako zovu Kim Džong Ila. Nije video ni fotografije ni kipove Kimovog oca, Kim Il Sunga, Velikog Vođe koji je osnovao Severnu Koreju i koji je i dalje doživotni predsednik bez obzira na to što je umro 1994.

Iako nije bio isuviše važan da bi mu isprali mozak, Šin je bio naučen da potkaže članove svoje porodice i drugove. Kao nagradu dobijao je hranu i pridruživao se čuvarima u prebijanju dece koju je izdao. Njegovi drugovi su zauzvrat cinkarili njega i prebijali ga.

Kada mu je čuvar skinulo povez sa očiju, kada je video gužvu, drveni stub i vešala, Šin je verovao da će biti pogubljen.

Mada, nisu mu napunili usta šljunkom. Skinuli su mu lisice. Čuvar ga je odveo do prvih redova. On i njegov otac trebalo bi da budu gledaoci.

Čuvar je dovukao sredovečnu ženu do vešala i vezao mladića za drveni stub. Bila je to Šinova majka i njegov stariji brat.

Čuvar je zategao omču oko majčinog vrata. Tražila ga je pogledom. Bio je zagledan u daljinu. Kada je prestala da se

trza na kraju konopca, tri stražara pucala su u Šinovog brata. Svaki je opalio tri puta.

Dok ih je gledao kako umiru, Šinu je laknulo jer to nije bio on. Bio je ljut na majku i brata što su planirali bekstvo. Iako to neće nikome da prizna još petnaest godina, znao je da je odgovoran za njihovo pogubljenje.

UVOD

NIKADA NIJE ČUO REČ „LJUBAV“

Devet godina nakon što su mu obesili majku, Šin se provukao kroz električnu ogradu i pobjegao kroz sneg. Bio je 2. januar 2005. godine. Do tada, niko ko je rođen u severnokorejskom političkom zatvoru nikada nije pobjegao. Koliko je poznato, Šin je još uvek jedini kome je to pošlo za rukom.

Imao je dvadest i tri godine i nije poznao nikoga iza ograde.

U Kini se našao za manje od mesec dana. Naredne dve godine živeo je u Južnoj Koreji. Četiri godine kasnije, nastanio se u južnoj Kaliforniji i bio je viši ambasador u američkoj grupi za ljudska prava – Sloboda u Severnoj Koreji (LiNK).

U Kaliforniji je biciklom išao na posao, navijao za Klivlend indijans (zbog južnokorejskog udarača, Šin-a Su Čua) i jeo je dva ili tri puta nedeljno u In-en-aut burgeru, smatrao je, najbolji hamburger na svetu.

Njegovo ime je sada Šin Dong-hjak (severnokorejska imena nemaju crticu, južnokorejska imaju). Promenio ga je kada je stigao u Južnu Koreju, pokušavajući da počne život iznova kao slobodan čovek. On je zgodan mladić, živih, opreznih očiju. Zube koje nije mogao da pere u kampu sređivao mu je stomatolog iz Los Anđelesa. Fizički on se odlično oseća. Ipak, njegovo telo izgleda kao mapa koja oslikava puteve teškoća kroz koje je prolazio tokom odrastanja u

radnom logoru za koji vlada Severne Koreje odbija da prizna da postoji.

Zakržljao usled pothranjenosti, nizak je i tanak – sto šezdeset i sedam centimetara, oko pedeset i četiri kilograma. Ruke su mu povijene od rada u detinjstvu. Donji deo leđa i zadnjica su u ožiljcima nastalim od vatre mučitelja. Na koži stidne kosti je ožiljak od kuke koja ga je držala iznad vatre. Zglobovi na nogama su u ožiljcima od okova kojima je bio naglavce okačen u samici. Srednji prst desne ruke odsečen je kod prvog zgloba – kazna čuvara jer mu je ispala mašina za šivenje u logorskoj fabrici tekstila. Cevanice, od članaka do kolena na obe noge, osakaćene su i unakažene ožiljcima opekotina od ograde od električne bodljikave žice koja nije uspela da ga zadrži u Logoru 14.

Šin je otprilike istih godina kao i Kim Džong Un, bucmasti treći sin i zvanični naslednik Kim Džong Ila. Kao savremenici, oni su oličenje suštih suprotnosti: privilegije i oskudice u Severnoj Koreji, navodno besklasnom društvu gde, u stvari, rod i poreklo odlučuju o svemu.

Kim Džong Un je rođen kao komunistički princ i odgajan iza zidova palate. Obrazovao se pod lažnim imenom u Švajcarskoj i vratio u Severnu Koreju da studira na elitnom univerzitetu koji nosi ime njegovog dede. Zbog svog porekla, on je iznad zakona. Za njega, sve je moguće. Imenovan je za generala sa četiri zvezdice u Korejskoj narodnoj armiji 2010. godine iako nema nikakvo vojno iskustvo. Godinu dana kasnije, nakon iznenadne očeve smrti izazvane srčanim udarom, državni medij u Severnoj Koreji opisao ga je kao „drugačijeg lidera poslatog s neba“. Međutim, njegovu diktaturu moraće da podrže i predvođe rođaci i vojska.

Šin je rođen kao rob i odgajan iza ograde od električne bodljikave žice visokog napona. Osnovno obrazovanje da

čita i broji stekao je u školi logora. Živeo je ispod zakona jer je njegova krv uprljana navodnim zločinima očeve braće. Nije imao nikakva prava. Putanja njegove karijere koju mu je država naložila bila je težak rad i prevremena smrt od bolesti koje su posledica hronične gladi – sve to bez optužbi ili suđenja ili žalbe, i sve u tajnosti.

U pričama o preživljavanju u koncentracionim logorima postoji utvrđen tok radnje. Protagonista je iz skladne porodice i njega iz udobnog doma odvođe snage bezbednosti. On se odriče moralnih principa da bi preživeo, potiskuje osećanja prema drugima i prestaje da bude civilizovano biće.

U najpoznatijoj od ovakvih priča, možda, *Noć Elija Vize-la* dobitnika Nobelove nagrade, trinaestogodišnji narator objašnjava svoju muku opisom normalnog života koji je postojao pre nego što su se on i njegova porodica ukrkali u vozove spremne da krenu prema nacističkim logorima smrti. Vazel je svakodnevno proučavao Talmud. Njegov otac je imao prodavnicu i čuvao njihovo selo u Rumuniji. Deda je uvek bio prisutan kada su se proslavljali jevrejski praznici. Ali kada je dečakova cela porodica stradala u logorima, Vazel je ostao „sam, užasno sam u svetu bez Boga, bez čoveka. Bez ljubavi ili milosti“.

Šinova priča o preživljavanju je drugačija.

Majka ga je tukla, gledao je na nju kao na konkurenciju za hranu. Otac, kojem su čuvari dozvoljavali da spava sa njegovom majkom samo pet noći godišnje, ignorisao ga je. Brat mu je bio stranac. Deca u logoru nisu bila dostojna poverenja i bila su nasilna. Pre nego što je naučio bilo šta drugo, Šin je naučio da preživljava potkazujući sve njih.

Ljubav, milost i porodica bile su reči bez značenja. Bog nije nestao ili umro. Šin nikada nije ni čuo za njega.

U predgovoru za *Noć Vizel* je napisao da znanje adolescenta o smrti i zlu „treba da bude ograničeno na ono što se otkriva u književnosti“.

U Logoru 14 Šin nije ni znao da književnost postoji. U logoru je video samo jednu knjigu, gramatiku korejskog jezika u rukama učitelja koji je nosio uniformu čuvara, revolver oko pojasa i koji je u osnovnoj školi štapom za pokazivanje pretukao na smrt jednu njegovu drugaricu.

Za razliku od onih koji su preživeli koncentracioni logor, Šin nije bio otrgunt iz civilizovanog života i primoran da siđe u pakao. On je tamo rođen i odgajan. Prihvatio je njegove vrednosti. Zvao ga je domom.

Severnokorejski radni logori postoje duplo duže od sovjetskih gulaga i oko dvanaest puta duže od nacističkih koncentracionih logora. Nema dileme oko toga gde se ovi logori nalaze. Satelitske fotografije visoke rezolucije koje su preko Google Earth-a dostupne svakome ko ima internet pokazuju prostran, ograđen prostor koji se pruža kroz stenovite planine Severne Koreje.

Južnokorejska vlada procenjuje da se oko sto pedest i četiri hiljade zatvorenika nalazi u logorima dok Ministarstvo inostranih poslova Sjedinjenih Država i nekoliko grupa za ljudska prava procenjuju da njihov broj dostiže i dvesta hiljada. Nakon decenije proučavanja satelitskih slika kampova, Amnesty internešenel 2011. godine izveštava o novim konstrukcijama unutar kampova i postaje zabrinut što se broj zatvorenika povećava, možda da se prevaziđu nemiri dok se moć premešta sa Kim Džong Ila na njegovog mladog i neiskusnog sina.¹

1 *Amnesty International*, „Images Reveal Scale of North Korean Political Prison Camps“, 3. maj 2011, <http://www.amnesty.org/en/news-and-updates/images-reveal-scale-north-korean-political-prison-camps-2011-05-03>.

Prema Južnokorejskoj obaveštajnoj agenciji i nekim grupama za ljudska prava, postoji šest logora. Najveći je dugačak pedeset i širok četrdeset kilometara, područje veće od Los Anđelesa. Električne ograde sa bodljikavom žicom – sa stražarskim tornjevima i patrolama naoružanih ljudi – okružuju veći deo logora. U dva logora, 15 i 18, postoje oblasti za prevaspitavanje gde neki zatvorenici „srećnici“ dobijaju dopunska predavanja o učenjima Kim Džong Ila i Kim Il Sunga. Ako zatvorenici pokažu visok nivo znanja o ovim učenjima i ubede čuvare da su lojalni, mogu da budu pušteni ali ih do kraja života nadgleda državna bezbednost.

Ostali logori su „oblasti pod potpunom kontrolom“ gde se zatvorenici, koje nazivaju „neiskupljivi“², izrabljuju do smrti.

Šinov logor, broj 14, oblast je pod potpunom kontrolom. Ima reputaciju najgoreg od svih zbog svojih naročito brutalnih uslova za rad, opreznih čuvara i nepraštajućeg stava države prema ozbiljnosti zločina koje su počinili njegovi zatvorenici, od kojih su mnogi svrgnuti zvaničnici iz vladajuće partije, vlade i vojske, zajedno sa svojim porodicama. Osnovan 1959. godine u centralnom delu Severne Koreje – Kačon, provincija Južni Pjongan – Logor 14 procenjeno je da ima petnaest hiljada zatvorenika. Oko četrdeset i osam kilometara dug i dvadeset i četiri kilometra širok, poseduje farme, rudnike i fabrike protkane kroz strme, planinske doline.

Iako je Šin jedini koji je rođen u radnom logoru a uspeo da pobegne i ispriča svoju priču, ima bar dvadeset i šest drugih očevidaca iz radnih logora koji su sada u slobodnom

2 Kang Chol-hwan, Pierre Rigoulot, *The Aquariums of Pyongyang* (Akvarijumi Pjongjanga), (New York Basic Books, 2001), 79.

svetu.³ Među njima je bar petnaest Severnokorejaca koji su bili zatvoreni u vaspitnoj oblasti Logora 15, osvojili svoje puštanje na slobodu i kasnije se pojavili u Južnoj Koreji. Nekadašnji čuvari iz drugih logora takođe su našli put do Južne Koreje. Kim Jong, bivši severnokorejski potpukovnik privilegovanog porekla iz Pjongjanga, proveo je šest godina u dva logora pre nego što je pobjegao vozom koji prevozi ugalj.

Korejska advokatska komora u Seulu analizirala je njihova svedočenja i dala detaljnu sliku svakodnevnog života u logorima. Svake godine javno se likvidira nekoliko zatvorenika. Drugi su pretučeni na smrt ili su ih krišom ubili čuvari koji imaju odrešene ruke da zlostavljaju i siluju zatvorenike. A većina njih uzgaja useve, kopa ugalj, šije vojne uniforme ili pravi cement dok živi gotovo izgladnjujući se jer jede samo kukuruz, kupus i so. Ispadaju im zubi, desni pocrne, kosti oslabe i poviju se u struku kada zađu u četrdesete. Odeća im se daje jednom ili dva puta godišnje, obično rade i spavaju u prljavim ritama, žive bez sapuna, čarapa, rukavica, donjeg rublja i toaletnog papira. Radni dan koji traje od dvanaest do četrnaest sati obavezan je sve dok zatvorenik ne umre, obično pre pedesete godine od bolesti koja je povezana sa neuhranjenošću.⁴ Iako je nemoguće dobiti tačan broj, zapadne vlade i grupe za ljudska pra-

3 Očevice, uključujući i Šina, intervjuisao je Dejvid Houk, istraživač SAD komiteta za ljudska prava u Severnoj Koreji. Njihove priče i satelitske fotografije logora mogu se naći u Houkovom periodično ažuriranom izveštaju „The Hidden Gulag: Exposing North Korea's Prison Camps“ („Skriveni gulag: razotkrivanje severnokorejskih zatvorskih kampova“) koji je prvi put objavljen 2003. godine.

4 Korean Bar Association, „White Paper on Human Rights in North Korea 2008“ („Zvaničan stav vlade o ljudskim pravima u Severnoj Koreji“), (Seul: Korea Institute for National Unification, 2008).

va procenjuju da je stotine hiljada ljudi istrebljeno u ovim logorima.

Većina Severnokorejaca poslata je u ove logore bez bilo kakvog sudskog procesa, a mnogi tamo i umru ne saznajući za šta su optuženi. Otima ih iz njihovih domova, obično noću, Bovibu, Nacionalna bezbednosna agencija, policijska mašinerija sa otprilike 2.700 zaposlenih.⁵ Krivica za saučesništvo je legalna u Severnoj Koreji. Vinovnik zla je često zatvoren sa svojim roditeljima i decom. Kim Il Sung 1972. godine doneo je zakon: „Ko god da su [ne]prijatelji staleža, njihovo seme mora se zatrti kroz tri generacije.“

Šina sam prvi put sreo u zimu 2008. godine na jednom ručku. Sastali smo se u korejskom restoranu u centru Seula. Govorljiv i gladan, halapljivo je pojeo nekoliko porcija pirinča i govedine. Dok je jeo, ispričao je mom prevodiocu i meni kako je to bilo gledati vešanje sopstvene majke. Krivio ju je što su ga mučili u kampu i preterao je kada je rekao da je još uvek ljut na nju. Reкао je da „nije bio dobar sin“ ali nije hteo da objasni zašto.

Rekao je da tokom boravka u logoru nijednom nije čuo reč „ljubav“, svakako ne od svoje majke, žene koju je nastavio da prezire čak i mrtvu. Čuo je za koncept oprostaja u severnokorejskoj crkvi. Zbunjivao ga je. Moliti za oprostaj u Logoru 14, rekao je, značilo je „preklinjati da ne budeš kažnjen“.

Napisao je memoare o logoru, ali oni nisu privukli naročitu pažnju u Južnoj Koreji. Bio je bez posla, bez novca, kasnio je sa kirijom i nije bio siguran šta dalje da radi. Pod

⁵ Ken E. Gause, „An Examination of the North Korean Police State“ („Ispitivanje severnokorejske tajne policije“), (Washington D.C.: Committee for Human Rights in North Korea, 2012) 17, 27, 37.

pretnjom pogubljenja, pravila Logora 14 sprečavala su ga da bude intiman sa ženom. Sada bi želeo da nađe pristojnu devojkicu ali je rekao da ne zna kako da je traži.

Posle ručka me je odveo u mali, tužan stan u Seulu koji nije mogao da priušti. Iako me nije gledao u oči, pokazao mi je svoj odsečen prst i ožiljke na leđima. Dozvolio mi je da ga slikam. Uprkos svim tegobama koje je izdržao, imao je lice deteta. Imao je dvadeset i šest godina – tri godine van Logora 14.

U vreme tog nezaboravnog ručka imao sam pedeset i šest godina. Kao dopisnik *Vašington posta* u severoistočnoj Aziji više od godinu dana tragao sam za pričom koja bi mogla da objasni represiju koju Severna Koreja koristi kako bi opstala.

Političke implozije su postale moja specijalnost. Skoro tri decenije bio sam izveštač *Posta* i *Njujork tajmsa* o propadanju država u Africi, kolapsu komunizma u Istočnoj Evropi, raspadu Jugoslavije i laganom slabljenju vojskovođa u Burmi. Spolja je Severna Koreja delovala zrelo – u stvari prezrelo – za propast koju sam drugde već imao prilike da vidim. U delu sveta gde su se skoro svi drugi bogatili, njen narod je bio sve više izolovan, siromašan i gladan.

Ipak, Kim Džong Il je držao vrata zamandaljena. Totalitarna represija je održavala njegovu bespomoćnu državu.

Nisam imao dovoljno dokaza da to stanje i dokažem. Neke druge države u svetu gde vlada represija nisu uvek uspevale da zatvore svoje granice. Mogao sam slobodno da radim u Mengistuovoj Etiopiji, Mobutuovom Kongu i Miloševićevoj Srbiji, i da kao turista uđem u Burmu i pišem o njoj. Severna Koreja je bila mnogo obazrivija. Stranim novinarima, naročito Amerikancima, retko je bilo dozvoljeno da uđu. Posetio sam Severnu Koreju samo jednom, video sam ono što sam želeo i malo saznao. Ako bi novinari ušli

ilegalno u zemlju, rizikovali bi da mesece ili godine provedu u zatvoru kao špijuni. Da bi izašli odatle, nekada im je bila potrebna pomoć bivšeg američkog predsednika.⁶

S obzirom na ova ograničenja, većina izveštaja iz Severne Koreje bili su hladni i šturi. Pisane iz Seula, Tokija ili Pekinga priče su počinjale opisom poslednje provokacije Pjongjanga, kao što je potapanje broda ili ubistvo turista. Onda su sledili ustaljeni novinski izveštaji: američki i južnokorejski zvaničnici međusobno su se vređali. Kineski zvaničnici pozivali su na uzdržavanje. Vojni stručnjaci izjašnjavali su se o tome. Napisao sam i više nego što je trebalo takvih izveštaja.

Međutim, Šin je poljuljao te ustaljene izveštaje. Njegov život je otključao vrata dozvoljavajući neupućenima da vide kako porodica Kim uspeva da se održi izrabljivanjem dece i ubistvima. Nekoliko dana pošto smo se sreli, Šinova zanimljiva slika i priča bile su veoma upadljive na prvoj strani *Vašington posta*.

„Vau“, napisao je Donald E. Grejam, predsedavajući kompanije „Vašington post“, jednom reči u mejlu koji sam primio sledećeg jutra po objavljivanju priče. Videvši toga dana priču u novinama, nemački producent koji je obilazio Memorijalni muzej holokausta u Vašingtonu odlučio je da snimi dokumentrac o Šinovom životu.⁷ *Vašington post* objavio je komentar urednika u kojem piše da je brutalnost

6 Američke TV novinarke Laura Ling i Juna Li provele su skoro pet meseci u severnokorejskom zatvoru jer su nelegalno ušle u zemlju 2009. godine. Oslobođene su kada je bivši predsednik Bil Klinton odleteo u Pjongjang i slikao se sa Kim Džong Ilom.

7 *Bekstvo iz Kampa 14: apsolutno kontrolisana oblast*, film Marka Visa, premijerno prikazan 2012. na Filmskom festivalu u Torontu.

koju je Šin izdržao bila strašna ali podjednako je strašna i ravnodušnost sveta prema postojanju radnih logora u Severnoj Koreji.

„Srednjoškolci u Americi raspravljaju o tome zašto predsednik Frenklin D. Ruzvelt nije bombardovao pruge koje su vodile do Hitlerovih logora“, stajalo je u zaključku urednikovog komentara. „Njihova deca će se možda pitati zbog čega Zapad ništa nije preduzeo iako je imao satelitske snimke Kim Džong Ilovih logora.“

Činilo se da se Šinova priča uvukla pod kožu prosečnih čitalaca. Pisali su pisma i slali mejlove, nudili novac, smeštaj i molitve.

Bračni par iz Kolumbusa u Ohaju video je članak, pronašao Šina i platio njegov put u SAD. Louel i Linda Daj poželeli su da budu Šinovi roditelji koje nikada nije imao.

Mlada Amerikanka korejskog porekla iz Sijetla, Harim Li, pročitala je priču i zaklela se da će upoznati Šina. Kasnije ga je pronašla u južnoj Kaliforniji, gde su se i zaljubili jedno u drugo.

Moj članak je samo zagrebao površinu Šinovog života. Palo mi je na pamet da bi dublja priča otkrila tajnu mašineriju koja sprovodi totalitarnu vladavinu u Severnoj Koreji. Takođe, moglo bi da se prikaže – kroz detalje Šinovog neverovatnog bega – kako se deo te tlačiteljske mašinerije kviri kad je dozvolio neiskusnom, mladom beguncu da neopaženo luta po policijskoj državi i pređe u Kinu. Isto tako važno, svako ko bi pročitao knjigu o dečaku kojeg je odgajila Severna Koreja da bi ga izrabljivala radom do smrti, ne bi više mogao da ignoriše postojanje logora.

Pitao sam Šina da li je zainteresovan. Trebalo mu je devet meseci da odluči. Tokom tih meseci aktivisti za ljudska

prava u Južnoj Koreji, Japanu i SAD podsticali su ga da saraduje govoreći mu da bi knjiga na engleskom uticala na svest ljudi iz celog sveta, povećala međunarodni pritisak na Severnu Koreju, a možda i ubacila nešto preko potrebnog novca u njegov džep. Nakon što je pristao, Šin je imao intervjuje na sedam različitih strana, prvo u Seulu, onda u Torensu, Kaliforniji i konačno u Sijetlu. Šin i ja smo se dogovorili da podelimo zaradu po pola, kolika god bila. Ipak, naš dogovor mi je omogućio da kontrolišem šta će biti napisano.

Šin je početkom 2006, oko godinu dana posle bekstva iz Severne Koreje, počeo da piše dnevnik. Nakon što je u Seulu bio hospitalizovan zbog depresije, nastavio je da ga piše. Dnevnik je postao osnova za njegove memoare na korejskom jeziku *Bekstvo u spoljašnji svet*, koje je u Seulu 2007. godine objavilo Centar baze podataka za ljudska prava Severnokorejaca. Memoari su bili polazna tačka za naše intervjuje. Takođe, bili su i izvor mnogih direktnih citata koji su u ovoj knjizi pripisani Šinu, njegovoj porodici, prijateljima i zatvorskim čuvarima tokom vremena kada je bio u Severnoj Koreji i Kini. Ali svaka misao i postupak na ovim stranicama koji su pripisani Šinu zasnovani su na brojnim intervjuima sa njim tokom kojih je on proširio i, u mnogim kritičnim slučajevima, ispravio svoje korejske memoare.

Čak i kada je saradivao, činilo se da se Šin plaši da razgovara sa mnom. Često sam se osećao kao zubar koji buši bez anestezije. Bušenje je, sa prekidima, trajalo duže od dve godine. U nekim fazama naše saradnje bio je rasterećen, a zbog mnogih drugih bio je depresivan.

Opirao se da mi veruje. Odmah priznaje – muči se da veruje bilo kome. To je neizbežan deo njegovog vaspitanja.

Čuvari su ga učili da potkazuje svoje roditelje i prijatelje, i on pretpostavlja da će svako koga sretne i njega izdati.

Pišući ovu knjigu, i sâm sam se ponekad upinjao da mu verujem. U našem prvom intervjuu obmanuo me je o ulozi koju je imao u vezi sa smrću svoje majke i nastavio je to da radi i u mnogim narednim intervjuima. Kada bi promenio priču, brinuo sam šta je sve još mogao da izmisli.

U Severnoj Koreji nemoguće je proveriti činjenice. Strana lica nisu posetila njihove političke zatvore. Opisi onoga što se u njima događa ne mogu biti nezavisno provereni. Mada su slike iz satelita uveliko doprinele saznanju o logorima, begunci ostaju osnovni izvor informacija, a njihovi motivi i kredibilitet nisu bez mrlje. U Južnoj Koreji i drugde često očajnički žele da zarade za život, spremni su da potvrde predrasude aktivista za ljudska prava, antikomunističkih misionara i desničarskih ideologa. Neki od njih odbijaju da govore ako im se unapred ne plati u kešu. Drugi ponavljaju sočne anegdote koje su čuli ali nisu lično učestvovali u njima.

Dok je Šin i dalje bio oprezan sa mnom, odgovarao je na svako pitanje o svojoj prošlosti koje sam mogao i da zamislím. Njegov život možda izgleda neverovatno ali odjekuje iskustvima drugih bivših zatvorenika u logorima, kao i opisima nekadašnjih čuvara u logorima.

„Sve što je Šin rekao u skladu je sa onim što sam čuo o logorima“, rekao je Dejvid Houk, stručnjak za ljudska prava koji je intervjuisao Šina i više od šezdeset drugih bivših zatvorenika u radnim logorima za „Skriveni gulag: razotkrivanje severnokorejskih zatvorskih logora“, izveštaj koji povezuje opise preživelih sa objašnjenim slikama snimljenim satelitski. Prvi put ga je objavio Komitet SAD za ljudska prava u Severnoj Koreji 2003. godine i ažuriran je jer

je dostupno sve više svedočenja i satelitskih slika visoke rezolucije. Houk mi je rekao da Šin, zbog toga što je rođen i odrastao u logoru, zna stvari koje drugi koji su preživeli logor ne znaju. Šinovu priču tumačila je Korejska advokatska komora koja je autor „Zvaničnog stava vlade o ljudskim pravima u Severnoj Koreji 2008. godine“. Oni su vodili opsežne intervjuje sa Šinom, kao i sa drugim preživelim iz logora koji su bili voljni da govore. Kako je Houk napisao, jedini način da Severna Koreja „opovrgne, porekne ili poništi“ svedočenja Šina i drugih preživelih iz logora bio bi da dozvoli stranim ekspertima da posete logore. U suprotnom, tvrdi Houk, njihovo svedočenje je održivo.

Ako Severna Koreja doživi slom, Šinova predviđanja su možda tačna da će njene vođe, strahujući od suđenja za ratne zločine, srušiti logore pre nego što bi istražitelji mogli da dođu do njih. Kao što je Kim Džong Il objasnio: „Moramo obaviti našu životnu sredinu gustom maglom da bi sprečili neprijatelje da saznaju bilo šta o nama.“⁸

Da bih nadoknadio one delove koje nisam mogao da vidim, bezmalo tri godine izveštavao sam o vojsci Severne Koreje, rukovodiocima, ekonomiji, nestašicama hrane i kršenju ljudskih prava. Intervjuisao sam veliki broj begunaca iz Severne Koreje uključujući i tri bivša zatvorenika iz Logora 15, i bivšeg čuvara logora, i vozača koji je radio u četiri radna logora. Razgovarao sam sa naučnicima iz Južne Koreje i tehokratama koji redovno putuju kroz Severnu Koreju i dao sam kritički prikaz sve većeg broja naučnih

⁸ Hyn-sik Kim, Kwang-ju Son, *Documentary Kim Jong Il* (Seul: Chonji Media, 1997), 202, kao što je citirano kod Ralph Hassing, Kong-dan Oh, *The Hidden People of North Korea (Skriveni ljudi Severne Koreje)*, (Lanham, Md.: Rowman & Littlefield, 2009), 27.

istraživanja i ličnih memoara o logoru. U SAD sam vodio proširene intervjuje sa Amerikancima korejskog porekla koji su postali Šinovi najbolji prijatelji.

Procenjujući Šinove priče treba imati na umu da su mnogi drugi u logorima izdržali slične ili gore nevolje, prema tvrđenju An Mjeong Čala, bivšeg čuvara u logoru i vozača. „Šin je imao relativno udoban život u odnosu na standarde druge dece u logorima“, rekao je An.

Vlada Severne Koreje izazvala je stanje pune borbene gotovosti na Korejskom poluostrvu eksplozijama nuklearnih bombi, napadima na Južnu Koreju i održavanjem reputacije ratoborne zemlje lake na obaraču.

Kada bi se Severna Koreja udostojila da uđe u međunarodnu diplomatiju, uvek je uspevala da skrajne ljudska prava sa bilo kog pregovaračkog stola. Krizni štab, obično fokusiran na nuklearno oružje i projekte, kontrolisao je odnose Amerike sa Severom.

Radni logori bili su na poslednjem mestu.

„S njima je bilo nemoguće razgovarati o logorima“, rekao mi je Dejvid Straub koji je radio u Ministarstvu inostranih poslova za vreme Klintonu i Buša kao viši oficir odgovoran za politiku Severne Koreje. „Polude kada to spomeneš.“

Logori jedva da su dodirnuli kolektivnu svest na planeti. Uprkos novinskim člancima, neznanje o njihovom postojanju ostaje rasprostranjeno u Sjedinjenim Državama. U Vašingtonu se godinama svakog proleća na Nacionalnoj aleji okupljala nekolicina begunaca iz Severne Koreje i preživelih iz logora zbog govora i marševa. Vašingtonska štampa obraća malo pažnje. Jedan od razloga je jezik. Većina begunaca govori samo korejski. Podjednako bitno, u

medijskoj kulturi koja se hrani slavnim ličnostima, nijedna filmska zvezda, pop idol ili dobitnik Nobelove nagrade nisu istupili sa zahtevom da se neupućeni emotivno založe za jedva приметно pitanje kome nedostaje slika.

„Tibetanci imaju dalaj-lamu i Ričarda Gira, Burmanci imaju Ang San Su Kija, Darfurijanci Miju Farou i Džordža Klunija“, rekla mi je Suzan Solti, dugogodišnja aktivistkinja koja dovodi preživjele iz logora u Vašington. „Severnokorejci nemaju nikog takvog.“

Šin mi je rekao da on ne zaslužuje da govori u ime desetina hiljada koji su još uvek u logorima. Sramota ga je zbog onog što je uradio da bi preživio i pobjegao. Opirao se da nauči engleski, delom i zbog toga što ne bi morao da priča svoju priču iznova i iznova na jeziku koji bi mogao da ga učini bitnim. Ali, on očajnički želi da svet razume ono što je Severna Koreja marljivo pokušavala da sakrije. Njegovo breme je teško. Niko drugi ko je rođen i odgajen u logorima nije uspeo da pobjegne da bi objasnio šta se tamo događalo – šta se i dalje događa.

DEČAK KOJI JE POJEJO RUČAK SVOJE MAJKE

Šin i njegova majka živeli su u najboljim zatvorskim stambenim prostorijama koje je Logor 14 imao da ponudi: „radničko naselje“ pored voćnjaka, prekoputa polja na koje je ona kasnije obešena.

U svakoj od četrdeset prizemnih zgrada u selu bile su smeštene po četiri porodice. Šin i njegova majka imali su svoju sobu gde su spavali jedan pored drugog na betonskom podu. Četiri porodice delile su zajedničku kuhinju koja je imala samo jednu sijalicu. Struje je bilo dva sata dnevno, od četiri do pet ujutru i od deset do jedanaest uveče. Prozori su bili od sive plastike, nedovoljno providne da bi se kroz nju videlo. Sobe su bile zagrejane – na korejski način – naloženim ugljem u kuhinji sa cevima koje prolaze ispod poda spavaće sobe. Logor je imao svoj sopstveni rudnik i ugalj za grejanje bio je lako dostupan.

Nije bilo kreveta, stolica i stolova. Nije bilo tekuće vode. Ni kupanja ili tuširanja. Zatvorenici koji su želeli da se kupaju ponekad bi se tokom leta išunjali do reke. Oko trideset porodica delilo je bunar sa pijaćom vodom. Takođe, delili su i poljski klozet koji je bio pregrađen napola, za žene i muškarce. Pražnjenje creva i uriniranje tu je bilo obavezno, jer je ljudski otpad korišćen kao đubrivo na farmi u logoru.

Ako bi Šinova majka odradila dnevnu kvotu zadataka, mogla je da donese kući hranu za to večer i za sutradan. U četiri ujutru bi pripremala doručak i ručak za svog sina i sebe. Svaki obrok je bio isti: palenta, kiseli kupus i supa od kupusa. Šin je ovo jeo skoro svakog dana dvadeset i tri godine, osim ako mu je za kaznu hrana bila uskraćena.

Kada je bio previše mali za školu, majka ga je često celog jutra ostavljala samog u kući i vraćala se sa polja u podne – za ručak. Šin je stalno bio gladan i pojeo bi svoj ručak čim bi majka otišla ujutru na posao.

Takođe, pojeo bi i njen ručak.

Kada bi se u podne vratila i ne bi našla ništa za jelo, pobesnela bi i tukla sina motikom, bilo čime što bi joj se našlo pri ruci. Neka od tih prebijanja bila su podjednako nasilna kao ona koja će kasnije doživeti od čuvara.

Ipak, Šin je i dalje od svoje majke uzimao hrane koliko je mogao i kad god je mogao. Nije mu padalo na pamet da će ona ostati gladna ako joj pojede ručak. Mnogo godina kasnije, kada je ona već mrtva a on živi u Sjedinjenim Državama, reći će mi da je voleo svoju majku. Ali to je bilo retrospektivno. To je bilo nakon što je naučio da civilizovano dete treba da voli svoju majku. Kada je bio u logoru – i zavisio od nje za svaki svoj obrok, krao joj hranu, dobijao batine od nje – video ju je kao konkurenciju za opstanak.

Zvala se Džang Hje Đang. Šin je pamti kao nisku i pomalo punačku ženu snažnih ruku. Kosa joj je bila kratka, kao i svim ženama u logoru, i morala je da pokriva glavu belim suknom savijenim u trougao, vezanim ispod potiljka. Šin je otkrio njen datum rođenja – 1. oktobar 1950. – iz dokumenta koji je video tokom svog ispitivanja u podzemnom zatvoru.

Nikada nije pričala sa njim o svojoj prošlosti, porodici ili zbog čega je bila u logoru, a on je nikada nije ni pitao. Njegovo postojanje kao njenog sina bilo je udešeno od strane čuvara. Izabrali su nju i čoveka koji je postao Šinov otac da jedno drugom budu nagrade u „dogovorenom“ braku.

Slobodni muškarci i žene spavali su u spavaonicama odvojenim po polovima. Osmo pravilo Logora 14, kako je Šin morao da ga zapamti, glasilo je: „Ako dođe do seksualnog kontakta bez prethodnog odobrenja, izvršioći će odmah biti streljani.“

Pravila su bila ista i u drugim radnim logorima u Severnoj Koreji. Kako sam saznao u intervjuima sa bivšim čuvarom iz logora i nekoliko bivših zatvorenika – ako bi usled nedozvoljenog seksa došlo do trudnoće ili rođenja, žena i njena beba obično bi bile streljane. Rekli su mi i to da žene koje bi imale seks sa stražarima, kako bi pokušale da dođu do više hrane ili lakšeg posla, znale su da mnogo rizikuju. Ako bi ostale trudne, nestale bi.

Nagradni brak bio je jedini bezbedan način da se zaočiđe pravilo da nema seksa. Brakom je mahano ispred noseva zatvorenika kao najvećom premijom za naporan rad i pouzdano potkazivanje. Muškarci su bili podobni za ženidbu u dvadeset petoj godini, žene u dvadeset trećoj. Čuvari su objavljivali brakove tri ili četiri puta godišnje, obično za prigodne datume kao što je Nova godina ili rođendan Kim Džong Ila. Ni mlada ni mladoženja nisu odlučivali o tome s kim će da se venčaju. Ako bi neko od njih smatrao da je onaj drugi neprihvatljivo star, okrutan ili ružan, ponekad su stražari otkazivli brak. Ako bi do toga i došlo, ni muškarac ni žena ne bi imali drugu priliku za brak.

Šinovo prilagođavanje na život van Logora 14 bilo je sporo. „Polako od životinje postajem čovek“, rekao je. „Ali to ide veoma, veoma sporo. Ponekad se trudim da plačem i smejem se kao drugi ljudi samo da bih video da li ću nešto da osetim.“ Ova fotografija je snimljena u Seulu.

SADRŽAJ

PREDGOVOR POUČAN PRIMER	11
UVOD NIKADA NIJE ČUO REČ „LJUBAV“	15
1 DEČAK KOJI JE POJEAO RUČAK SVOJE MAJKE	31
2 ŠKOLSKI DANI	41
3 VIŠA KLASA	49
4 MAJKA POKUŠAVA DA POBEGNE	63
5 MAJKA POKUŠAVA DA POBEGNE, DRUGA VERZIJA.....	68
6 NEĆEMO TAKO, KUČKIN SINE!.....	73
7 SUNCE OBASJAVA I MIŠIJE RUPE.....	79
8 IZBEGAVANJE MAJČINIH OČIJU	83
9 REAKCIONARNI KUČKIN SIN	86
10 RADNIK	95
11 DREMANJE NA FARMI	104
12 ŠIVENJE I CINKARENJE.....	112
13 ODLUKA DA NE CINKARI.....	119
14 PRIPREME ZA BEG	129
15 OGRADA	135
16 KRAĐA	140
17 PUT NA SEVER	150
18 GRANICA	161
19 KINA	168
20 UTOČIŠTE.....	176
21 K'URENJE K'ARTISA	186
22 JUŽNOKOREJCI NISU TOLIKO ZAINTERESOVANI	195
23 SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE.....	204

EPILOG NEMA BEKSTVA	216
POGOVOR	221
DODATAK DESET ZAKONA LOGORA 14.....	226
ZAHVALNICE	230

Blejn Harden
BEKSTVO IZ LOGORA 14

Izdavač i glavni urednik
Dijana Dereta

Likovno-grafička oprema
Milan Bogdanović

Lektura i korektura
Dijana Stojanović

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-7346-905-8

Tiraž
1000 primeraka

Beograd 2013.

Izdavač / Štampa / Plasman
DERETA doo
Vladimira Rolovića 94a, 11030 Beograd
tel./faks: 011/ 23 99 077; 23 99 078

www.dereta.rs

Knjižare DERETA
Knez Mihailova 46, tel.: 011/ 26 27 934, 30 33 503
Banovo brdo, Dostojevskog 7, tel.: 011/ 35 56 445, 30 58 707